

ЩОДО ЗМІСТУ СУБ'ЄКТИВНОГО МАЙНОВОГО ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Іван ВАЩИНЕЦЬ

*кандидат юридичних наук, доцент,
керівник Науково-консультативного центру (м. Ужгород)
Київського університету права Національної академії наук України
м. Ужгород, Україна*

На сьогодні питання змісту суб'єктивного майнового права інтелектуальної власності є дискусійним. Чинне законодавство не визначає зміст майнового права інтелектуальної власності на відміну від змісту права власності, класичні правомочності якого наводяться у статті 317 Цивільного кодексу України. Водночас встановлення змісту суб'єктивного майнового права інтелектуальної власності, у тому числі й правомочностей, що входять до його змісту, має як теоретичне так і практичне значення, зокрема, з огляду на те, що ці правомочності визначають межі такого права^[1].

У вітчизняній теорії права визнається, що у складі суб'єктивного права можна виокремити такі правомочності (можливості) як право на власні дії, право на чужі дії та право на дії уповноважених осіб. При цьому під правом на власні дії розуміють можливість суб'єкта діяти особисто, під правом на чужі дії можливість суб'єкта вимагати певної поведінки від зобов'язаної особи (вимагання), а третя правомочність передбачає можливість звертатися до уповноважених на це суб'єктів заради застосування державного примусу у випадках невиконання зобов'язаною особою своїх обов'язків (домагання)^[2]. Інколи виділяють також четверту можливість, яка стосується користування певними благами^[3]. Такі можливості складають зміст суб'єктивного права^[4].

^[1] Спасибо-Фатєєва, І.В. (Ред.). (2020). *Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар* (Т. 1: Загальні положення). ЕКУС. С. 119.

^[2] Козюбра, М.І., Погребняк С.П., Цельєв, О.В.&Матвєєва, Ю.І. (2015). *Загальна теорія права*. Ваїте. С. 231.

^[3] Цвік, М.В.&Петришин, О.В. (Ред.). (2009). *Загальна теорія держави і права*. Право. С. 345.

^[4] Зайчук, О.В.&Онїщенко, Н.М. (Ред.) (2008). *Теорія держави і права. Академічний курс* (2-ге вид). Юрінком Інтер. С. 89.

Деякі українські дослідники є прихильниками традиційного пропріетарного підходу до майнових прав інтелектуальної власності та визначають зміст суб'єктивного права подібно до змісту права власності з притаманними останньому правомочностями. На їхню думку, право інтелектуальної власності, яке належить певній особі (творцю, правонаступнику тощо), охоплює низку правомочностей цієї особи, до яких, зокрема, належать: право володіння, право користування, право розпорядження, право легітимації тощо^[5].

Інша частина дослідників розмежовує права інтелектуальної власності та речові права за низкою критеріїв, у тому числі й за змістом суб'єктивного права інтелектуальної власності, що не містить тріади правомочностей, які складають зміст права власності^[6].

На користь останньої позиції досить переконливо свідчить стаття 419 ЦК України, що розмежовує право інтелектуальної власності та право власності, статті 418 і 423 ЦК України, які включають до системи прав інтелектуальної власності особисті немайнові права, відсутні у складі речових прав, а також стаття 424 ЦК України, яка підкреслює відмінність між майновими правами інтелектуальної власності та правом власності.

Зокрема, частина перша статті 424 ЦК України встановлює, що майновими правами інтелектуальної власності є 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Аналогічним чином стаття 440 ЦК України визначає майнові права інтелектуальної власності на твір, стаття 452 ЦК України – майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав, стаття 464 ЦК України – майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, стаття 474 ЦК України – майнові права інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу, стаття 487 ЦК України – майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчені

^[5] Харитоновна, О.І. (Ред.). (2023). *Право інтелектуальної власності*. Юрінком Інтер. С. 84.

^[6] Спасибо-Фатеева, І.В. (Ред.). (2023). *Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар* (Т. 4: Право інтелектуальної власності). ЕКУС. С. 17-18.

патентом, стаття 495 ЦК України – майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку, стаття 506 ЦК України – майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю.

На наш погляд, така тотожність зазначених законодавчих положень, які встановлюють майнові права щодо відповідних об'єктів права інтелектуальної власності, дає підстави вважати, що наведені статті ЦК України визначають у трьох перших пунктах власне зміст майнового права інтелектуальної власності, а не різні майнові права.

Такий підхід відповідає традиційному для вітчизняної теорії права змісту суб'єктивного права. Наприклад, художник, як первинний автор твору образотворчого мистецтва, наділяється майновим правом використовувати створений ним твір самостійно (можливість користуватися благом), надавати дозвіл на використання створеного ним твору іншим особам (можливість діяти особисто), перешкоджати будь-яким іншим особам порушувати його майнове право інтелектуальної власності на твір, зокрема, шляхом відповідної вимоги, (вимагання) та звертатися до компетентного органу про відшкодування збитків, завданих неправомірним використанням твору.

Іншими словами ті юридично забезпечені можливості суб'єкта, які визначені у пунктах 1-3 статті 424 ЦК України, відображають не різні права, а радше різні правомочності одного й того ж майнового права. При цьому центральним поняттям, серцевиною цього права є правомочність використання. Саме вона визначає різні майнові права інтелектуальної власності.

Система майнових прав інтелектуальної власності (окремі суб'єктивні майнові права) визначається способами використання відповідних об'єктів цих прав і може відрізнитися залежно від змісту поняття «використання» щодо творів, винаходів (корисних моделей), промислових зразків, торговельних марок тощо. Ці відмінності пояснюються особливостями цих об'єктів^[7]. Так, в авторському праві поняття «використання» є найбільш загальним і охоплює найширше коло можливих дій щодо об'єкта права за відсутності в законі якогонебудь вичерпного переліку таких дій, у той час як, приміром, поняття використання винаходів (корисних моделей) є вужчим і включає

^[7] Якубівський, І.Є. (2019). Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні [Дис. д-ра юр. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка]. С. 207. <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/dysertatsiia.pdf>

вичерпний перелік дій, визначений частиною другою статті 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Слід зауважити, що відмінності у розумінні однієї й тієї ж правомочності, яка входить до змісту права, існують також і у праві власності. Можна згадати, наприклад, різницю у володінні рухомими та нерухомими речами, про які зазначала Велика Палата Верховного Суду^[8]. Як і у наведеному вище випадку з об'єктами права інтелектуальної власності, такі відмінності зумовлені особливостями об'єкта права.

Наведене вище стосується не тільки змісту виключних майнових прав. Як відомо, такі майнові права виникають стосовно більшості, але не усіх об'єктів права інтелектуальної власності. Зокрема, щодо таких об'єктів як комерційні найменування, географічні зазначення та раціоналізаторські пропозиції виключні права не виникають. Проте навіть за відсутності виключних прав на зазначені три групи об'єктів, зміст майнових прав щодо них визначається тим самим поняттям «використання». Це підтверджується статтями 484, 490 і 503 ЦК України та положеннями статті 17 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень».

Таким чином, поняття «використання об'єкта права інтелектуальної власності» є визначальним для змісту майнових прав інтелектуальної власності як наділених, так і позбавлених виключного характеру. Відсутність єдиного розуміння використання об'єкта права інтелектуальної власності зумовлена особливостями об'єктів майнових прав інтелектуальної власності. Водночас подальші дослідження цього поняття зроблять можливим окреслити межі суб'єктивних майнових прав інтелектуальної власності.

^[8] Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі №653/1096/16-ц (2018, 4 липня). П. 43. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75296538>